

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.

ИЮЛЬ

6

СРЕДА

№ 156 (4640).

Өртээ 20 көп.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИН КУҮСЕТКЕН

Ленинград облыстың көдө ажил-агый ажил-ишчилери СЭПК ТБ-нин улгавас болур Пленумга талантыг ужуражырга белеткемишкан, мал ажылының болгаш өрте быжар нога айымының продуктуларын күрүнге сатар талазы-биле баштайгы зартык чылда боттарыга алган социалистик хулээлгелерин чедишкенини күүсеткен. Эрткен чылдың ол-ла үезинге деңизерге күрүнге элти 41 хуу, сүтү—16 хуу, күш чургулары — 28 хуу болгаш өрте быжар ногаалары — 8 хуу хөй-нү саткан.

Курган областың көдө ажил-агый ажил-ишчилери мал ажылының продуктуларын күрүнге сатар талазы-биле баштайгы зартык чылда алган хулээлгелерин күүсеткен. Эрткен чылдың ол-ла үезинге дөмөл-дөргө элти 86 хуу, сүтү — 18 хуу, күш чургулары — 34 хуу болгаш дүктү — 13 хуу хөй-нү белеткен саткан.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

Геофизиктик ракеталарның дуазы-биле атмосфераның үстүкү каттары болгаш оңтаргайлык дөлгөмдүк шинчилээр чорук Совет Эвилелинде үргүчүлүп турар.

Шинчилелдерин программанын эзуаар 1960 чылдың июнда чангыс чадалыг баллистиктик ракетанын өлчөгөлдү салып үндү-рүшкүнүн боттандырып чоруткан. Ондагы үндүлгөнери-биле бол-гаш ужурушкун кылган амыттанары-биле (ийи ыттар база бир тоолай-биле) кады нинти деңизди 2100 м болуп эрте-минчилел апаратуразын атмосфераның үстүкү каттарыче көдүрүп үндүргөн.

Атмосфераның үстүкү каттарына ионут булуттары тургу-зарына болгаш оларын шинчилээринге, ракетанын даштын каттын-га электрилги шөлүң күжүн хемчээринге, новосфераның тургу-зуун шинчилээринге, дөлгөм деңизерге булут системанын чурукка тырттырына, Черниң инфра-кызыл херелдешкенин болгаш оң атмосферанын, Хүнүн эң нарын өкпөд херелдешкин-нерин шинчилээринге таарыштырган херекселдерин, а ол ышкаш ырак бедилтерде атмосферанын составын болгаш оң метеоро-логтук параметрлерин тодартылап шинчилээринге таарыштырган херекселдерин ук ракетга тургускан турган.

Ракетаны салып үндүрери чедишкенини болгаш. Ракета чедер дөң 208 км бедилерге чедер берген.

Ракетада тургустунган эртем-шинчилел кылдыр апаратура-таарымчалыг амыттан турган Шинчилел кылдырынын програм-мазы долгузу-биле күүсеттинген. Улук бедилтерде тургустуну-турар ионут булуттары хайгаарал көөр талазы-биле, атмос-фераның ионут составын болгаш оң электри шынарларын шинчи-лээр, Черниң болгаш Хүнүн херелдешкенин шинчилээр тала-зы-биле чаа үнеги эртем барымдалары, а ол ышкаш деңиз чок байдал турда дикри амыттанарың шыңган эгеттерин амыттар шинчөөнүн дугайында чаа-чаа материалдар адынгылаан.

Чере дүжүп келгенниң соонда дикри амыттанарың кадык байдалы эки болган. «Отважная» деп ит бодуну оңтаргайче бешки ужурушкуну моон-биле кылган.

Шинчилелдерин болгаш хайгааражыкынын материалдарын амгы үеде амыттан кылдып турар.

Эш Н. С. Хрущевтун Румынияга чугааларын ном кылдыр парлаан

Күрүнеңиң политиктиг өмнөр парлаар чери эш Н. С. Хрущевтун Румынияга: 1960 чылдың июль 21-деги Румын ажилчы партианын III съездинде болгаш 1960 чылдың июнь 25-те Бухарестиниң ажилчы чоннарының митингизинге чугаа-рын тускай ном кылдыр парлап үндүргөн. Номну хөй тиражтыг кылдыр парлаан.

(СЭТА)

УЛУСЧУ ТАЛАНТЫЛАРЫНЫҢ КӨРҮЛДЕЗИ

Бөгү Кызыл хоорайга бот-тын-гыр уран чүүдүң область көрүл-дөң эгелээр. Сөс мун хире киши иржиктиги, хөй яны болгаш бай-лак программалыг көрүлдеңиң ул-лак шынарлыг концерттерин кызыл-чылар болгаш келген залчылар улук үндүргүл-биле көрүлөр.

Область көрүлдезиниң мурнуу ча-рымында эрткенден бот-тын-гыр уран чүүдүң районнар болгаш хоорай көрүлдеринге үш муң бир чүс ажыг киши киришкен. Ол көрүл-дөң оңаз чүүлү болза тус-тус коллективтериниң мергежилдин улук-на эскен-биле чергелештер чаа шүдүктөргө болгаш ырларын авторлары—талантыгыг кижилер-нин өсүп үгенини илереткени болур. Тес-Хем районунуң Ленин аттыг кол-лективтүү бот-тын-гыр уран чүүдү коллективиниң концерттен тос, а «Чодура» колхозтун — чеди номер-лерин ук коллективтериниң киржи-чкери боттары чогааткан. Олар ол чедишкенини үр үеңиң иштинде эки белеткенип, колхоз төвүнге бо-гаш малчынарың турдаларына чедип үргүчү ойлап келгениниң түнелинде чедип ап шыдааннар.

Бай-Тайга районга бот-тын-гыр уран чүүдү көрүлдезиниң үезинде тос чаа шүдүктөр, ийи аялга, Чөөн-Хемчик районга—он шүдүктөр, үш чаа аялгаар көрүчүлөргө эки үнелешкенини алган.

Бот-тын-гыр уран чүүдүлөр кол-лективтериниң чамдык киржичиле-риниң чогааткан чаа шүдүктөрү, ыр-лары ажилчы чоннар мурнууга ко-нцерттерге-ла, районнар болгаш хоорай көрүлдеринге-ла бедик үнелешкенини алган. Ол ырлар болгаш шүдүктөр бистин партианың болгаш коммунизм тургузуучу совет кижилерини күш-ажымын чагай хе-ректерин алдаржыдып турар.

Чөөн-Хемчиктин район көрүл-дөңи Сталин аттыг колхозтун бот-тын-гыр уран чүүдүнүн киржи-чилери боттарының концерттен «Бай-ла Төргүн» деп нинти ыр-биле эгел-ден. Оң аялганы колхозтун мур-накчы саанымын Зоя Шойдан, ыр-нын өсүп Константин Дамын чо-гааткан. Район көрүлдезиниң эки көрүчүлөрүнүн бирөөсүнө санат-тырып «Чечектеп турар Тываның үнү» деп чаа ырның өсүп болгаш аялгага Чадаананың музыка шко-лазының директору эш Буктуевтиң бо-ган. Область көрүлдезинге ол ырны «Ионуну нинти ыр болду дөңбө» дөңмүнүн үдөлгө-биле күүседир. Эзелет чорутур музмант эш Чүдүй-Сюрүнүн Социалистик Күш-ажы-дын Маадры Уруле Шыраповча Каңдага турсааткан ырның көрү-деге мактаган эң эки ырларынн бирээни болган.

Бот-тын-гыр уран чүүдү кол-лективтериниң районнар болгаш хоорай көрүлдезиниң түнелерин болза улусчу талантыларын өстүрер тала-зы-биле партия, совет, комсомол ор-ганизацияларының болгаш культура ажилдакчыларының ажил-чоруду-галына эбулук шыналда болган. Ол көрүлдер Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Тес-Хем районнарга болгаш Кызыл хоорай-

га культура-массалыг ажилдың ни-ти келдүрүшкүнүнүн, чеди чылды хуусаа бетинде күүсөлдөрү дөң бү-гү улустун демөөсүнө ажилчы чоннарың мобилизацияның бай-далына бедик дешелге эрткен. Ук районнарың бот-тын-гыр уран чүүдү коллективтериниң хөй нуруузу боттарының бедик уран мергежи-лин көргүскөн. Ол районнарың чамдык бот-тын-гыр уран чүүдү коллективтери область көрүлдезинге барык бүрүн составы-биле киржир. Оң-биле чергелештер чамдык ра-йоннарга бот-тын-гыр уран чүүдү-лөр коллективтериниң ажилына улук четпестер ол көрүлдегерге иле-рөөн. Чижээ, Танды районнуң 16 клубтарының 6-зы, Би-Хем район-нуң 12 клубтарының 6-зы көрүлде-ге киришпөөн. Бо чижек болза ол районнарга бот-тын-гыр уран чүүдү хөй-хөй коллективтеринде ажилды оңаз багай тургусканын херечилеп турар.

Кайла-ла партия, комсомол, ажил-агый болгаш хөй-ниги организа-циялары бот-тын-гыр уран чүүдү кол-лективтериниң ажилын доктаамал удуртуп, оларын удурткучуларына мергежилдик кижилерин шылап ап турар болдур, мында ажил-херектин байдалы эки чоруп турар дөңбөн дуржулга көргүскөн. Ындыг коллек-тивтерге эрткен көрүдөге ук район-нарга бирги черин ээлөөн Чөөн-Хем-чик районун Сталин аттыг, Тес-Хем районун Ленин аттыг, Өвүр районун «Торгалыг» колхозтарында бот-тын-гыр уран чүүдү коллектив-тери чамдарыштырып болур. Олар-нын чедишкениниң үдөлгөңи көдө клубтарың ажилын үлегер-дик тургусканында. Үстүңде аялап коллективтериниң удурткучулары эштер Дамын, Чорбаа, Кызыл-оол олар чоннуң хундуктелини чаалап алганнар.

Бот-тын-гыр уран чүүдү коллек-тивтеринге область комсомолуның хөй кезинде болгаш дуржулга стажиялында чорутур илгерин сар-байн турары эрткен көрүлдерден илерөөн. Ылангыч «Барык» совхоз көрүдөге шуут киришпөөн.

Улусчу талантыларын өстүреринге чогаалчылар, ол ышкаш областың культура өргөлелиниң чанында улус-чу чогаалдыгыны Бахымын улук рольду ойнар. Ындыг турбуже бот-тын-гыр уран чүүдү коллективте-ринге херектиг тус черин авторла-рының бижөөни болгаш орус дылдан отчудуларын чангыс көзөгөлдүг шил-дер ам-даа өзөөш болуп турар. Ол ышкаш чеди чылдың мурнакчылары-нын чагай ажил-херектериниң ду-гайында солук чедер чугаалар, шу-дүктөр, ырлар база-ла өзөш. Бо не-гелде чүлгө чогаалчыларың болгаш композиторларың чогаалдыгы ажил-ын түнелелинде чедип алдынар дөңбөн олар билер ужурулук.

Коммунистик партианың болгаш Совет чазактын ала салгың-салымы-нының ачымында Тываның улус-чун национал хевиринг, социалистик утла-шынарлыг культуразы шапкын көжүгү турар. Оң көсүкү идеялоо-кчилериниң бирөөн болза улусчу талантыларын чечектелишкени бо-лур.

Н. С. Хрущевтун Австрияда

Н. С. Хрущев Венада чурттакчыларыга байыр чедирип тур. Оң талазында—Австрия Республиканың президентизи А. Шерф. Фото СЭТА-ның тускай корреспондентизи В. Кошевойнуу. (Чурукту фототелеграф-биле хүлөп алган).

ЛИНЦ (СЭТА). Июль 3-түн не-жөөнде Н. С. Хрущев канцлер Ю. Раабтын үдөлгө-биле Австрия-ны үлетпүр талазы-биле өң улук төвү Линц хоорайга барган.

Хундукту совет аалчыны уткуур дөң ол хоорайның муң-муң чурт-такчылары кудумчуларга үнүп кел-ген. Н. С. Хрущевтун олуруп чо-риан автобузуну эрттин турган ортурканы дургаар дык хөй чон чыскаай тургунаннар. «Хрущев, тайбын, найырал» деп үнер сок-саал чокка чагылынын турган.

Линц хоорайга хундукту совет аалчыны чедер бөргө, дөңмүн-э Үстүңү Австриянын мору чазанын башты-нын доктор Г. Глейсер болгаш Лян-цтин чачырга даргазы профессор Э. Корф ССРЭ-нин Министрлер Че-вүлдезиниң Даргазы Н. С. Хрущевка алдар кылдыр кезежени шайлап тургускан.

Шайлагла совет таланды Н. А. Косыгин, Е. А. Фурцева, А. А. Гро-мыко болгаш Н. С. Хрущевтун үдөп чорутур өске-да кижилер олурш-кан.

Австри таланды федералдыг канц-лер Ю. Рааб, Үстүңү Австриянын ча-заанын көжүтүнери болгаш өске-да албан-дузалдыг кижилер бар болган.

Ол шайлагла үстүңү-австри ча-зактын баштыны Г. Глейсер доңу сөс-биле Н. С. Хрущевка байыр чед-ирген. Ол анаа чүрөктин ханымын-дан байырын чедирген. Бир өзес силер бистин дугайымыста эки сөк-ки-биле моон чорутур болунарза, бистер өртүрү бис, деп Г. Глейсер чугалаан. Н. С. Хрущевтун, оң кадайынын болгаш Совет чазактын баштыны үдөп чорутур кижилериниң кадык чагай болуру дөң Г. Глей-сер дашка көдүргөн.

Оң соонда Лянцтин чачырга дар-газы Э. Корф чүве чугалаан. Ол бодунуң чогаалына Н. С. Хрущевка кирип моорлап көрүңер деп байыр чедирген. Силер бистинге үр өзес хуусааның дургузунда келген-даа болуңарза, эки моорлаар болгаш моон эки сөкки-биле чорутур боор силер деп идеген тур бис.

Совет чазактын баштыны Н. С. Хрущев харым сөс чугалаарга, чылгандар ону изин-биле уткаан.

Кезжени шайлагла эң-найырал-дыг, чымыг байдалга өрткөн.

ЛИНЦ (СЭТА). Июль 4-те, эр-тегиниң 8 шак 15 минутта Лянц хоорайның чурттакчылары билейин турда-ла Никита Сергеевич Хрущев биле ССРЭ-нин Даштыкы херектер

министри А. А. Громыко олар «Пари-зель» дээр гостилицадан үнүп кел-геш хоорайны кезип көргөнөр. Ону тускай программа эзуаар айттынан турган. Совет чазактын баштыны чок-камыд кудумчуларга кылашта-гылап көргөн болгаш хоорайнын чурттакчылары ону чүрөктин ханым-зындан уткуп турганнар. Олар: «Фройндшафт, Никита!», «Найырал, Никита Хрущев!» — деп кыйгы са-лып турганнар.

Н. С. Хрущев кудумчуга турган бир бөдүк чурттакчылар-биле чу-гаалжып көргөн, рөңдөтер магалы-нынче кире берген. Анаа барган бичин утуң туткан амык хөрөө-жөн кижиге чокшунулап чедер берген. Олунар дары кызыл, ады кымыл дөңбөн ол айттырылган. Магазин-ниң ээзи «Лянцтин туртун» Никита Сергеевич Хрущевка белекке берген.

Оң соонда Н. С. Хрущев оң ча-зында автомобильдер садар магалы-ныче уталган. Оларнын техникти-ни байдалы болгаш өртөөн ол со-нуургап айттырган. Автомашиналар садар магалынын ээзи инженер Г. Гинтер демделеп дептерине ат салырын Н. С. Хрущевтан дилөөн.

Оң дараалында хундукту совет аалчы пөс-тавы бараннарынын миз-галыныче кире берген. Ол анаа постерни көргүзүрүн дилөөн, олар-нын шынарының болгаш өртөөн-риниң дугайын айттырган болгаш са-дыкка синтетиктиг пөстер бар деп сонунурап айттырган. Никита Сер-геевичиниң кире берген магалы-нын чанында дык хөй чурттакчы-лар чымыг хонуп келген. Олар Совет чазактын баштынына өрүшкү-дү байырын чедирип турганнар.

Эртегиниң 10 шакта Министр-лер Чөвүлдезиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ону үдөп чорутур кижилер Австрияда эң улук метал-лургия үлетпүрүнүн бирөөн — «Фест» комбинатыга чедер берген. Ол комбинаттың кол директору инже-нер Хитцингер Совет чазактын баш-тынын кирер өңкө аксынга көп уткуп алган. Ол комбинаттын 18 муң ажилчынының болгаш албан-хаакчыларының мурнуудан хун-дукту совет аалчыга Хитцингер чү-рөктин ханымзындан байыр чедирген.

Австрияда эң улук үлетпүр чери болур «Фест» комбинатты дийин төнгениниң соонда күрүнеңи бол-дурган болгаш ан Австриянын кү-рүне өңчүзүңү эң чугула кол кез-ээ болуп турар. «Фест» болза Ав-стрияда будуруш турар шойну үштүн

айлызын болгаш каңның чартык кез-инден хөйүн берип турар. «Фест» заводтарында 18.000 ажил-чынар болгаш албан-хаакчылар амыттан турар, оларнын дык хөйү социалистер болгаш коммунистер.

«Фест» — Лянцтин ажилчыны чү-рөө. Ол бодунуң чанын-сынын чок дайынчы чаңчылары-биле алдар-жаан.

«Фест» комбинат Совет Эвилели-биле экономиктиг калбак харылаал-лары тудуп турар. Ол ССРЭ-же колдууду-ла кара металлдарынн промалдын чорудуп, оң орунга хө-мүр даш, кокс, демир болгаш хром рудаларын ап турар.

Федералдыг канцлер Ю. Раабка болгаш оралакчы канцлер Б. Пит-терманга үдеткен аалчылар «Фест» кол заводунга чедер бөргө, ди-рекциянын төлөөлекчилери, инже-нерлер болгаш ажилчылар оларны уткуп алган. Н. С. Хрущевка бол-гаш оң кадайына чекетер туду-кан. Заводтун кол директору Валь-тер Хитцингер анаа байыр чедирип чүве чугалаан. Совет Эвилели-биле ук заводтук экономиктиг сыйрыл харылаалымын дугайын ол чуга-лаан.

Техниктиг директор доктор Вайц ук заводтук хевирин көргүскөн планга баргаш, оң чедтерин көрүп эгелөөриниң мурнууда комбинаттың эң чугула будурулге төптөрү-биле аалчыларын таныштырган.

«Фест» комбинатта чымыг күжү-биле амыттан станция, кокс заво-д, беш домна суугулары, мартен суугулары, шуктулга цехи, прокат станы, дарганнар болгаш өске-да чедтер бар.

Оң соонда аалчылар автобустар-га олурупкан, кан экидирер цехче чоруккан. Ажилчылар Н. С. Хрущев дөң адыл чыскап, «ура» деп үнер-биле ужурашкан.

Дараалында прокат цехи. Тускай келер кеткен ажилчылар кан болбаазырадып кылдыр станцияны тургускан дөлгөм залдыга чыгып

найыралдыг аян-чорую

агый министри Э. Хартман уткуп элган. Мал ажылының институту-биле доңу таныжылганы соонда аалчылар кудумчуке үнүп келген. Мында оларга белекти белеткөөн тур-ган. Н. С. Хрущевка эки уксаалыг ийи бутажыгыштары белекке бер-ген. Министр Хартман маңа хол-баштыр доңу чүве чугалаан, сөөлүг чылдарда бо уксаалыг мал-дарын Австриядан Совет Эвилели-че дык хөйү чорудуп турганын салгындирган. Совет Эвилели-биле экономиктиг кады амыттанга Австриянын белекти бо белеткен көрүп болур деп ол чугалаан.

Автобустар улам иңай, ногаан мыштарың аразында турар каас-чарам суурагың чаны-биле, Чөөн Алып дагаларының шыналары дургаар өрткөн. Үстүңү Австрияны Зальбург жокундан алганын турар кызылдарың өрттер мурнуу чарын-да шушкан машиналар доктаай берген. Аян-чорукчулар Бад-Ишьль дээр курорт хоорайыга бичин кады дымшанган. Ол хоорайыгышта дык хөй өңелге черлери ук черин дустук сугаларын чедишкан-ниг амыттан турар. Н. С. Хрущевтун Бад-Ишьль хоорай чачырга-зын даргазы Мольтер болгаш хөй-нигиниң төлөөлекчилери уткуп ал-ган. Аяк шай сөңөөн Кур-отелге австри композиторларынн элөөн каш чогаалдарын аалчыларга оркестр ойлап берген.

Шушкан автобустар оң иңай чоруккан. Орук кайгамчыктыг каас-чарам хөдөөрүн кыды-биле өрткөн. Ногаан болгаш чымыг хаалар-дыг дагал аразында ол чымыг суг-лук хөдөр дык хөй санын даштыкы туристерин сонунурадып турар

Кезжээктетей Н. С. Хрущев бол-гаш ону үдөп чорутур кижилер Зальбург хоорайнын чогууда ту-рар Футль дээр аччылар бахымын-га чедер берген. Анаа олар бичин ка-да дымшанган, Зальбургче утлаш чорупканнар.

айлызын болгаш каңның чартык кез-инден хөйүн берип турар. «Фест» заводтарында 18.000 ажил-чынар болгаш албан-хаакчылар амыттан турар, оларнын дык хөйү социалистер болгаш коммунистер.

«Фест» — Лянцтин ажилчыны чү-рөө. Ол бодунуң чанын-сынын чок дайынчы чаңчылары-биле алдар-жаан.

«Фест» комбинат Совет Эвилели-биле экономиктиг калбак харылаал-лары тудуп турар. Ол ССРЭ-же колдууду-ла кара металлдарынн промалдын чорудуп, оң орунга хө-мүр даш, кокс, демир болгаш хром рудаларын ап турар.

Федералдыг канцлер Ю. Раабка болгаш оралакчы канцлер Б. Пит-терманга үдеткен аалчылар «Фест» кол заводунга чедер бөргө, ди-рекциянын төлөөлекчилери, инже-нерлер болгаш ажилчылар оларны уткуп алган. Н. С. Хрущевка бол-гаш оң кадайына чекетер туду-кан. Заводтун кол директору Валь-тер Хитцингер анаа байыр чедирип чүве чугалаан. Совет Эвилели-биле ук заводтук экономиктиг сыйрыл харылаалымын дугайын ол чуга-лаан.

Техниктиг директор доктор Вайц ук заводтук хевирин көргүскөн планга баргаш, оң чедтерин көрүп эгелөөриниң мурнууда комбинаттың эң чугула будурулге төптөрү-биле аалчыларын таныштырган.

«Фест» комбинатта чымыг күжү-биле амыттан станция, кокс заво-д, беш домна суугулары, мартен суугулары, шуктулга цехи, прокат станы, дарганнар болгаш өске-да чедтер бар.

Оң соонда аалчылар автобустар-га олурупкан, кан экидирер цехче чоруккан. Ажилчылар Н. С. Хрущев дөң адыл чыскап, «ура» деп үнер-биле ужурашкан.

Дараалында прокат цехи. Тускай келер кеткен ажилчылар кан болбаазырадып кылдыр станцияны тургускан дөлгөм залдыга чыгып

Магнитна 30 харлыг

МАГНИТОГОРСК. (СЭТА). ВВП(6)-нин XVII съездиниң чоруп турган хунеринде, 1930 чылдың июль 5-те, он дөрт муң ажилчылар чымыган черге Магнитогорск хоорайнын бирги өлчөөниң тудуун баштайгы дажын салган болгаш ову тударынче киришкен. Ол хүн Пионер кудумчунуң эгези болган баштайгы бахымын дөңбөн салып эгелөөн.

База ол-ла үеде, 1930 чылдың июльдун эгезинде Магнитканын баштайгы домназы салып эгелөөн. Ол металлургия комбинатын туду-рунга барык бүгү чурт киришкен.

Бистин чуртувустан улус ажил-агыйны тургузушкунуна Магнит-канын роль хемчээл чок улук. Металл дөң демиселчилериниң мур-нуу олуруда ол чоруп турар. Магнитогорсктин домначылары

суугуларың ажыктыг хемчөөли ажилчыларының талазы-биле деле-гейде эң дээр көрүчүлөргө чедип алган. Магнитканың металлургия шөй болгаш каң талазы-биле АКШ-тин металлургия заводтарында күш-ажыдың будуручүлүүн ам безин бүдүн чартык ытап ашкан-нар.

Магнитогорск ам сад-хоорай болу берген. Пионер кудумчунда баш-тайгы туттунган бахымынын нога-нан теректер кажаалай үнгөн. Хоорайның чурттакчылары муң-муң чимистиг садтары өстүрүп үндүр-ген. Мурнуу Уралда эң улук деп савааттырып турар металлургия заводунда сад чимистерин берип эгелей берген. Сад-хоорай болгаш тергиниң улук завод денге өзүп үн-ген. Олар кыйызы-даа ам 30 хар-лыг болганары ол. Оларнын келир үези оор-лаа кайгамчык.

Магнитогорск ам сад-хоорай болу берген. Пионер кудумчунда баш-тайгы туттунган бахымынын нога-нан теректер кажаалай үнгөн. Хоорайның чурттакчылары муң-муң чимистиг садтары өстүрүп үндүр-ген. Мурнуу Уралда эң улук деп савааттырып турар металлургия заводунда сад чимистерин берип эгелей берген. Сад-хоорай болгаш тергиниң улук завод денге өзүп үн-ген. Олар кыйызы-даа ам 30 хар-лыг болганары ол. Оларнын келир үези оор-лаа кайгамчык.

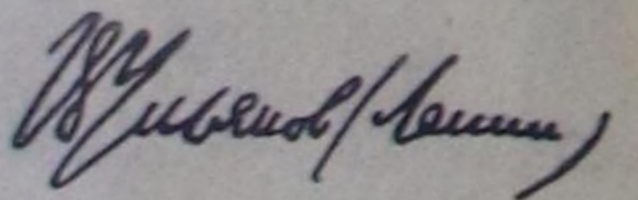
Бот-тын-гыр чурукчуларын Бүгү-өвилел делгелегези

Бот-тын-гыр чурукчуларын ийги Бүгү-өвилел делгелегези 1960 чылда чорудар дөңбөн 1961 чылдың май-июль айларга шилдигер дуга-лыда шиктирив ВПС-тиң Пре-

идуму болгаш ССРЭ-нин Культура министрствону үндүргөн. Делгелеге белетке талазы-биле улук ажил республикаларда, край-ларда, областтарда, хоорайларда ка-барган.

Барыын-Хемчик районда

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Барыын-Хемчик районун көдө ажил-агыйның ажил-ишчилери мал ажылының продуктуларын күрү-неге дужаарының планын СЭПК ТБ-ның июль Пленумунга уткуш-тур чедишкенини күүсөлдөр дөң чүрүкүдүг ажилдан турарлар. Район ниятказы-биле чартык чылда өтти дужаарын — 101,9 хуу, дүктү — 106,8 хуу күүсет-кен. Оң иштинде «Большевик» колхоз өтти—109 ху

„УРАН ЧҮҮЛ УЛУСТУУ БОЛУР“

Чедишкиннерни күзедивис

(Бот-тывынгыр уран чүүлүнүн IV область көрүдөзигине холбаштыр областың культура эргелелиниң начальниги эш М. К. Шыырап-биле беседа)

Бөгүн Кызыл хоорайга бот-тывынгыр уран чүүлүнүн область көрүдөзи амыттынар. Ол болза 4-кү область көрүдөзи. Бо көрүдө — Тываның бугу ажылычы чоннарының уран чүүлүнүнүң база бир байырлыгы.

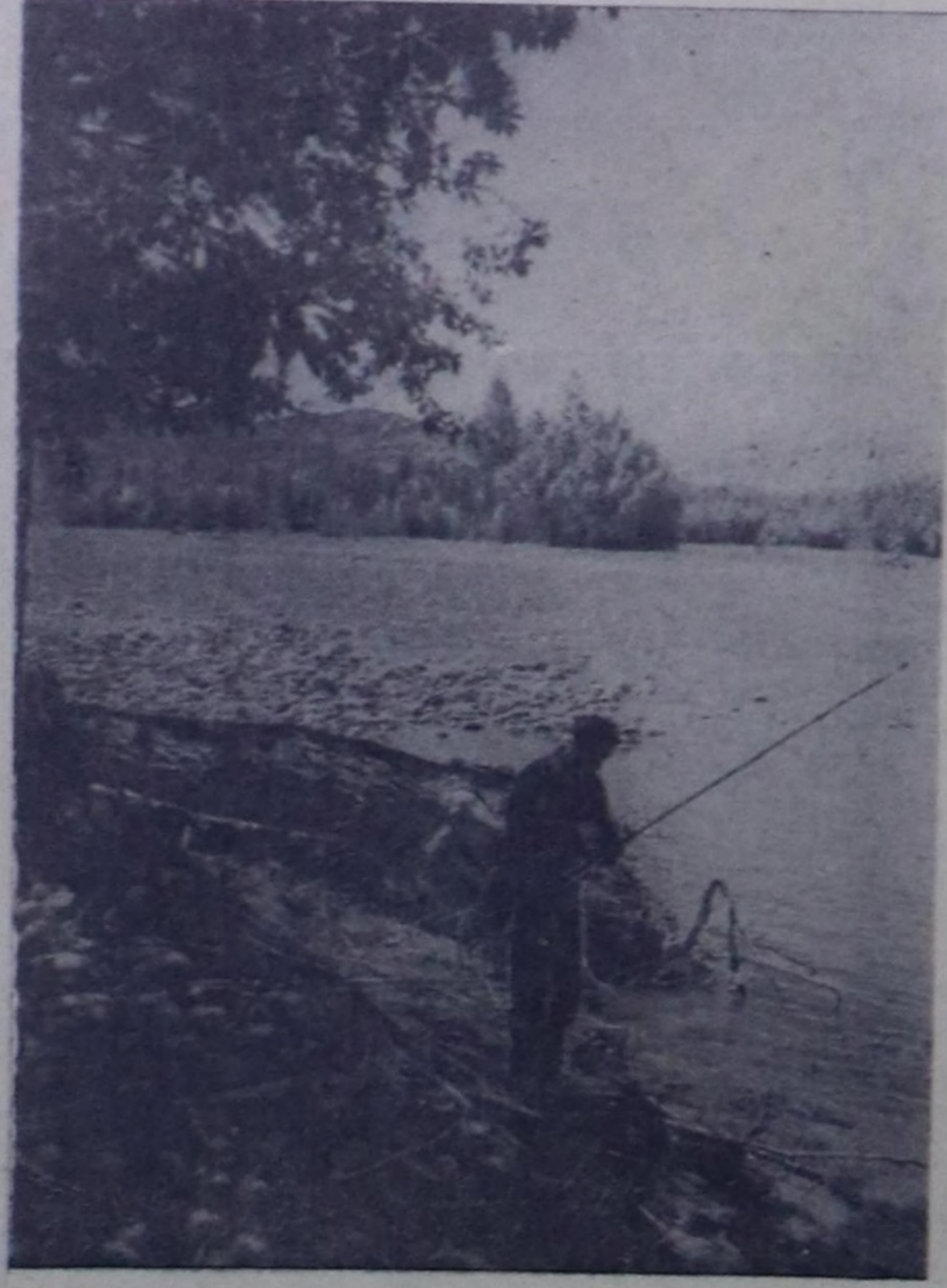
Ылангыя Чааана хоорайда уругларның хөгжүм школасының директору С. Бухтуев, Тываның хөгжүм-шии театрының директору А. Молчанов, хормейстер Иезенко, композиторлар Р. Кенденбиль, С. Бюрбе олар практиктиги дузаны чедиргенер.

Районнарда болган көрүдөлөргүн эрткен чылдардагызындан онзагай чүүл болза, чонун чогааткылаан чаа ырыларының, шүлүктөрүнүн, алгаларының болгаш танчыларының база шоодуглуг чогаалдарының хейу-биле тыптып келгени, хылдыг хөгжүм оркестрлеринин, нийтинин ыры коллективтеринин бар болуру болур. База бир онзагай чүүл болза ойнакчыларның ичин-хевинин көрүштүг чараш хевирлиги. Дына хей кижилер боттарының чогаалдары-биле көрүдөгө кирешикен. Чүглө Бай-Тайгадан безин 9 чаа шүлүктөр, 2 аялга, Чөөн-Хемчиктен 10 чаа шүлүктөр, 3 аялга көрүдөгө кирген. Чөөн-Хемчин районунун Сталин колхозта нөдөз клубтун бот-тывынгыр уран чүүл болгумунун киржинчизи, колхозтун мурнакчы саанчызы Зоя Шойдан клубта уран чүүл удуруткучуу Н. Дамдының бижээн «Бай-ла Төргүн» деп шүлүгүнэ эки аялганы чогааткан. Ол-ла райондун С. Бухтуев «Чечектелип олуар Тываның үнү» деп ырын сөзүн болгаш аялганы бижээн. Ол патриотчу ыры чөөн-хемчинчилер область көрүдөзигине домбра хөгжүмүн оркестри-биле удевишаан хейнүн ырынга күүүседирлер. Оон-даа өске чаа-чаа ырыларын, шүлүктөрүн, уран номчулгаларын көрүдөң дымнакчылары сокуурган дымнаарлар. Бо көрүдөгө чүглө аныян оолдар, мыстар киржи турар эвес, харын буурул баштыг кырганнар идепкейлиг киржил турарлар. Чижээ, Барыын-Хемчин районунун «Кызыл тараачын» нөдөз ажил-агый артелиниң нежүгүнү 60 харлыг Чанзан-оол ирей болунун маргыраа сыгыды-биле көрүкчүлерин магадаткан.

Бот-тывынгыр уран чүүлүнүн область көрүдөзигине уран чүүлге салым-чаянаның болуп илерзун аныктарыны областың Культура эргелелиниң шугуму-биле чүрттүн ортуман болгаш дээди өвөдигле черлеринче өвөдип чоруудар. Ылангыя Москваның, Назаның күрүнө консерваторияларынга, Ленинградтың театр институтунга, Фрунзениң хореография училищезинге, Москваның библиотека институтунга база бо чылын Кызылга амыттынар областың хөгжүм училищезинге, хөгжүм-шии театрының чанынга амыттынар театр студиязынга хүлөп алырын көрүп турар.

Бот-тывынгыр уран чүүлүнүн көрүдөзин чогуур деңгелге белеткеп эрттирер талазы-биле дыка хей районнарның партия, совет, комсомол, профсоюз органдарының улуг амылдарын ылып чоруткан. Ылангыя Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Өвүр, Тес-Хем районнарның болгаш Кызыл хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл көрүдөлөри бедик деңгелге, организастыг байдалга эртен. Чөөн-Хемчик районун Сталин аттыг колхозтун баштаар чери (даргазы эш Ревнюк), партия эге организастыгы (секретары эш Болуу) колхозта нөдөз клубтун бот-тывынгыр уран чүүл болгумун район көрүдөзиге белеткээр талазы-биле улуг амылдарын ылып, херек кырында практиктиги улуг дузаны чедирген. Колхоз баштаар чери ойнакчыларның хевин болгаш хөгжүм херекселдерин садырынга 16 муң рубльди үндүрүп бергенин онзап демделгес аргакан. Ынчангаш ол колхозтун бот-тывынгыр уран чүүл коллектив район көрүдөзиге бирги чери алган. Ол ышкыш ол-ла районун «Коммунизмче орук» колхозтун даргазы эш Настык-Доржу, Өвүр районунун «Коммунизмче орук» колхозтун даргазы эш Шаалы, Сүт-Хөл районунун «Ишкин» колхозтун даргазы эш Найдын, Тес-Хем районунун Ленин аттыг колхозтун даргазы эш Биче-оол, Току районунун «Совет Тыва» колхозтун даргазы эш Дамдын-оол, Эрин районунун «Коммунизмче орук» колхозтун даргазы эш Шюң болгаш оон-даа өске колхозтарның даргалары боттарының колхозунда бот-тывынгыр уран чүүл коллективтерин хөгжүм херекселдери-биле болгаш концертке недер чараш хеп-биле хандырырынга, черле ына-чаш, культураның оода — клубтарны дерип наастарынг улуг дузаны көргүскеннер.

Нөдөз интеллигенциянын төлөкчилери болгаш уран чүүлдүн амылданчаларында дыка хей кижилер көрүдөни эрттиреринге боттарының үлүн кижирген.

Балыгы. Фотоэтид В. Лутковтуу.

Хоор аыттыг

Хоор аыттыг сыдым туткан анык эр	Ийиндизе чалгаан ышкаш, хелерер-даа,
Кодан чылгы кажыктай шаап, бөлүп хап тур.	Ээргеш дег, кесек черге бөөдөндир-даа,
Малдар тырлып, бөлдүчү бөө аразында	Эптиг октаар арга дилеп турган ышкаш.
Маңгытпашаан, халдып киргеш, шабадалаты.	Чылгычы өр ыначалажок шимчеш дивөөн,
Ооргазынга эер салбаан эмдик дай аят	Чылшыр канваан бүдүмө дег, олурбушаан,
Ойта дүжүп, аргамчыда дымнап тур.	Чадажып каан дошкун аят ам салып берген,
Сыдым укун төрөпчилөөн анык эр	Салгың-хат дег, шимеңдир мангытпашаан.
Чыра тырттып, чеде бергеш, айттан дүштү.	Эмдик аытты чагырыткан чылгычы оол
Ол-ла багыны ту-биле малга четкеш, Ооң эрин орбадылай орлай шаапты.	Эй соккаш, аалдыва кирип келгеш,
Чааш аытта өзерин көөп союп алгаш, Чагыс холдап эптиг, шалып эөрттешти.	Таваар дүшкеш, азын суйбай, мойнун часкаш.
Чалымнарың өзири дег, кашагай эр	Дачаннарын кижезиңиңиң, баглай шаап каан.
Чагыс тепкеш, эмдик малга олурупту.	Эрес эрлер кадагалаан чылгы суруг Элиб кылдыр өзүп чоруур өөрүңчүг.
Октаан даш дег, оозу дораан хөглөп үндү.	Эмдиктерин чаажыктырып өөредип каар—
Оптуккан дег, хөрек эдил дымнадым.	Эптиг ишке немере бөөр магаданчыг.
Ий буттал туруп-даа кээр, дөскингилээр,	

Салчан ТАМБА.

Ырлаал, эштер

Арбын чонун, хөгүт арны бөстү келээ. Алдын хээлге көжөгени амыдалы, Хөгүт ырды аян тудуп ыражымын Лейнун, чонун омаа кирип, таалап ортун. Хоюг караа дозураннаан саанчыларын, Хоюу кезип, тараа тараан оолду, ысты, Арбын сүрүтү менди маддаан кадарчыны Алгап, йөрөөд, байыр чедирээп.

Тулган чараш, сайзана дег тудуг туткай, Туруг, кашпал эргениңиң үжөп тылкаш Чогадыкчы амыл-шти төрүп турар Човууска уран ырдын ырылаал, эштер.

Оюн БОЛДУКПАН, артист.

Ынак башкым

Ала-чуртка бараан болган Асым-кежин тысып берген, Күштүг мерген партияга Күзө, сорум тудуштурган Чүдө артык ынак башкым

Чүрөөм оду—улуг Ленин. Өөредилге, ажил-ишке Өрү тырттып, сагыш салган — Акы-дунма найыралы

А. АРАПЧОР.

Эриг баарлыг не болдуң

Төрүдөргө эзелек, чассыг Эриг баарлыг не болдуң. Достумейн сенн бо-ла Эргеледир чачыл тыптым.

Багай шала — «Соңгу не» Бажи-биле хөмдүңгөн-дир. Эштиң чырак, арыг нурун Экип берди, хүлөө алдым. Сеткәлиңиң бар-ла чечээ

М. ӨЛЧӨП-ООЛ.

Ажылчыннарның талантызы

Бистин пассажирлер АТК-зынга бот-тывынгыр уран чүүлдүн бөлгүмнери организастаттынгандан бөөр улуг-ла үр болбаан. Ында ам ырын, танчынын, шийини, уран номчулганы бөлгүмнери ажил шагын сөзүдө дотааттынган расписание бугулар кичөөдөш турар. Сөөлүг ийи чылда бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериңиң ажылы дым экижөөн. 1959—60 чылдарың дургузунда бот-тывынгыр уран чүүл коллектив Кызыл хоорайга болгаш районнарда элөөн каш солун концерттери көргүскүзөөн. Боллективтиң иштиде талантыдыг кижилер хей. Сасарьлар М. Мвотка, Казабин, чолаачылар

макталга бижиктер-биле шаңктаткан. Бо чедишкин биске чалгаар чедип келбөөн. Бистер көрүдө болурун дымнаан дораан-на анаа белеткенип кирипкен бис. Үр болгаш кызымак-кай белеткененистин тунелдинде бирги чери алдымыс. Бистин коллективтен элөөн хей номерлер область көрүдөзиге киржир.

А. КУДРИНА, пассажирлер АТК-зында партия организастызының секретары. Чурукта: танчы бөлгүмүнүң киржикчилери «Солаттың найыралы» деп танчыны хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл көрүдөзигин тунел концертинде ойлап турары. Фотоу А. Айрнин.

БИСКЕ МЫНЧА ДЭЭН

Тес-Хем болгаш Сүт-Хөл районнарын бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери область көрүдөзиге өске районнары мурнады Кызылга чедип келгенер. Бистин корреспондентвис ол районнарың коллективтеринин удурткучулары-биле дараазында беседаны кылган.

Оон-даа өске киржикчилер боттарының чогааткан ырыларын ырлажып, шүлүктөрүн чутаалаарлар. — Көрүдөгө киржи улустарың аразында колхозчулар хей бе? — Колдуунда-ла колхозчулар киржир. Ылангыя Ленин аттыг колхозтан элөөн хей колхозчулар келгилөөн. Эмир чылгы область көрүдөзиге бистин район үшкү чери алган болгай. Бо чылын база-ла багай эвес тунелди көртөөр дөшт область көрүдөзиге аки кызып ойнаар бис.

— Область көрүдөзиге көргүзер номерлериниң хей кезии чаа чогаалдар. Ол чогаалдары бот-тывынгыр уран чүүл коллективинин киржикчилери боттары чогааткылаан. «Ховунун дегеминде» деп ырын сөзүн болгаш аялганы Самагадайның Культура бажының директору эш Арчумаев чогааткан. «Холдар дымзыг, могай өилбес амылдар бис» деп ырын сөзүн Ленин аттыг колхозтун колхозчуу кедээ алуунун эргелекчизи эш Чорбаа чогааткан. Бо ийи ырыларын область көрүдөзиге хейден ырып күүүседир. Ленин аттыг колхозтун колхозчуу Довундун Биче-оол бодун чогааткан шүлүктөрүн номчуур.

Эмир чылгы область көрүдөзиге силерниң район элөөн солун танчыларын көргүскен болгай. Бо чылын область көрүдөзиге калдыг чаа танчылар эккелдирер?—деп, Сүт-Хөл районун бот-тывынгыр уран чүүл коллективинин удурткучуу, аныктарын болгаш студентилеринин VI Бүгү-делегей фестивалының киржикчизи, СЭКП райкомунун килдиз эргелекчизи эш Екатерина Кылайдан айтырган.

Күзелче базым

Школага өөренип чоран чылдарында-ла улустун болгаш композиторларның ырыларын улуг мнакшы-биле дымнап, дыка сокуурган чорду. Тес-Хемниң О. Шынааның кадыр дагларынга хей кадарып чораш кыж аалдарың кадарчыларының ырыларын дымнап, ол кайтам-чыттыг ырыларын сеткил-сагышты магадап, доюлдуруп кээр аялгаларың магадаар дөшт, хойларым кайнар ырай бергенин, өске хойларга катчы бергенин билбейн баар-даа чоран мен.

Талазы-биле баштайгы базым алган чылдарым болур. Сөөлү үзө Эринниң Бай-Даг школасында музыка башкылап турар мен. Элөөн каш ырларга аялгаларым бижидим.

Чеди чыл школың досканим-ның сонда Кызылдың башкы училищезинге өөренип киргеш, омаа кичөөнгеймиң музыка теорияның шынгээдип алырынга угландырган мен. Ылангыя областың музыка школасыңа, башкы училищезинге өөренип чоран чылдарым музыка

Талантың уран чүүл көрүдөзи болза чонун иштиде чаа талантыларын болгаш культурул өүдөзигиниң кескү чедишкини болур. Ол орта элөөн-даа бол, үзүм киргениме өөрүп тур мен.

Т. ДОЮНДУП, Эрин району.

Чурукта: СЭКП Кызыл хооромунын нийти ыр коллектив. Фото А. Айрнин.

Шүлүм

Төрөн чуртка мнакшылдым Шүлүктөрим ырып чору. Төрөл чонун найыралын Шүлүктөрим кашпап чору.

Д. ТАНОВ.

Көргөл чок-тур

(Шоодуглуг шүлүк)

Серин, ногаан алаакка Селгүүстөп басып чор мен. Анык, узун халың часкаван Арай муңгак апарган тур. Багыч берган халың боор деп, Байгай бергеш, чеде бердим. «Бичел, Кола» диген атты Бижек-биле оюп каап-тыр.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

АЛЫС КҮЗЕЛДИҢ АЯЛГАЛАРЫ

Бичимден-не Мөңгүн-Тайганың бедик дагларының бажыңга хей кадарып үнүп келгеш, авам-амамың база улустун ыражып чоран мен. Кашан эр болуп, эер тергизинден туттунуп, он беш хар чеде бергеш ол ырып чоран ырыларың дег эки ырыдан чогааткан болумза деп бодал үргүлү хайнып, мени дүвөрдөп эгелөөн.

Ол күзелими Ленинградтың күрүнө консерваториясының чынында музыка училищезин доосканым сөзүңдө чедиң алдым. Бөгүн эгелөөн уран чүүлүнүн область көрүдөзиге холбаштыр С. Пюрбинун сөзүңгө «Күн-ажылыч мактал», «Ленинниң ачыкылда», М. Кара-хыстың сөзүңгө «Дамчыг, салгың», «Чараш кара», А. Арапчорунун сөзүңгө «Ленин болгаш партия», «Хөлгө кежөө», М. Кенин-Лопсанниң сөзүңгө «Чалымың салымы» деп ырыларын чогааткан мен. Оларын область уран чүүл көрүдөзигин киржикчилери ыражып турар. Ол ышкыш дээриниң комбинаттың амылдамчы Раиса Саян-оол болгаш Ана Оюн оларга дуза калып, хун бүрү консультация кылганымың тунелдинде олар хоорай көрүдөзиге бирги чери алганнар. Мурунда бижиттинмезен болгаш ачыткымай чидип бар чыткан улустун ырыларын Өвүр, Току, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик районнарын болгаш Мөңгүн-Тайгадан 1960 чылдың эгелөөнде чым бижөөн мен.

Моон сонгаар улустун бот-тывынгыр уран чечен талантынын сайырадырынга бүгү күжүмү берип, улустун ырыларын чыпыры уламчылаштырар, чонун амылдар-чурталгазынга таарышкан чаз ырыларын чогааткы — мөөң алыс күзелим ол.

С. БЮРБЕ, композитор.

Мөөң улүүм

Бот-тывынгыр уран чүүлдүн область көрүдөзиге белеткээр талазы-биле бодунун эвөөн-биче-даа бол, үлүмүнү киргеним магаш чок. Уран чүүл амылдамчы кижн болганым-да шак мындыг чутула кампанияга киржири—мөөң дорт хүлөөлөм-даа ынчан.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүн область көрүдөзиге белеткээр талазы-биле бодунун эвөөн-биче-даа бол, үлүмүнү киргеним магаш чок. Уран чүүл амылдамчы кижн болганым-да шак мындыг чутула кампанияга киржири—мөөң дорт хүлөөлөм-даа ынчан.

40 амыг кижн киржикчилиг улустун хылдыг хөгжүм оркестрин Кызылга тургузуп, удуртум. Кызыл хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл көрүдөзиге бистин ол оркестриниң көрүдө комиссиясының болгаш көрүдөчүлөрүнүн улуг үөлөшкенин алган. Бистин ол оркестриниң областың көрүдөзиге база киржир. Кызылдың бот-тывынгыр уран чүүл коллектив областың көрүдөзиге М. Рамазанованың сөзүңгө чогаатканымы «Төрөн Тыва», Т. Кызыл-оолдун сөзүңгө чогаатканымы «Чедиң келем, ынаам уруг» деп ырыларын ыражылар. Районнарын келген коллективтер областың көрүдөзиге мөөң чогааткан аялгаларымың база ыражыры чутаажок.

Р. КЕНДЕНБИЛЬ.

БАСНЯ

Адыг биле Арзылан

Төрүтүңгөн хүвүн уткан Адыг ирей бир-ле катап, Тештүг-Арзгаа чуртап тургаш, Арзыланан чалаан иртин. Арзылан сүт-даа апкан Найыралдыг өнүкүс бис деп, Амдыгылар саздавыткаш, Найыр-дөөн кыла берген. Адын дашка эрини ажыр Арзгааны көлбөндөйр Аалчымы көдүргештиң: — Хайыралдыг, Адыгбайым Бадкышмын күзөөй!— дөшт, Хала чокка ток-ла кылган. Угаан-мелея оскуңкуже Улай-удай паптагылаш,

Дужактажып малтанымаш Күжүрлерин халеп үнөөн... Адыг-дигин кыжыралдып, Аяк-шынаан чуура шаап, Элен-тендик Арзылан-даа Элдеп чаннааш турууткан. Адыг ону хоруй бөргө: — Арагана ээрбедим Ам-даа кулуп экке!— дөштиң Алагадан дүжүрүкөн... Араганы ишкен соонда Найырал-даа инде-ла каар, Арзылан дег мындыг эштер Арзыла чок деп болбас. О. ХВЕНЦЕМЯ.

Чыргакының көдээ Советинде

ОРГАНИЗАКЧЫ АЖЫЛ— ЧЕДИИШКИННЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

Бистия Чыргакы көдээ Совет болгаш оон куускому СЭКП-ниң XXI сьезининиң түзөп алганы төөгүлүг чеди чыл планын чедишкенин кууседиринче ажылыч чоннары мобилизациялап, Советтин организас-массалыг ажылын улам-на экижидип, массалар-биле хүн бүрүнүн хары-сааларын элөөн күштедирген.

Х. Кувискаал, К. Сенден боттарының фермаларының иштиги организастыг болгаш арыг-шевер ажылдарын харысап, мурнакчы болуп турар. Механик Доржу, хаван ажаакчызы Монгуш Дарыймаа, хой кадарчызы Сат Сержинмаа болгаш колхоз бүүдүрүлгөсүндө мурнакчы кыржиш турар депутаттар оон-даа еске хей.

Көдээ Советте көдээ ажил-агый комиссиязы ажылдап турар. Олар ажил планын, хамаарышкан айтырыгларының талазы-биле көдээ Советтин сессияларына эдеринчи ялеткелерин кылып турар. Көдээ ажил-агый талазы-биле комиссия бригадаларга, сүт-бараан фермаларына бо чылдың эгезинден бээр 3 катап хыналдаларны чорутуш, анда илгерээ чептестерин чылдыр талазы-биле боттарының саналдарын көдээ куускомга болгаш колхоз баштаар черинге кирип турган.

Көдээ Советтин куускому үндүргөн шиттирлерин амдыралга кууседир талазы-биле элөөн кемчелерин ач чорудуп турар. Бо чылдың март айда көдээ Советтин эелчегил сессиязына колхозтун тууду бригадаларынын ажылын чорутуу турарын чугаалашкан, туудунун темпийин дүрдөгөй болгаш шынарды экижидер дугайында тодаргай шиттирлерин үндүргөн. Оон соонда тууду ажилы шапкынчтан. Бо чылдың 3500 кубометр тууду материал белектөөр турган, 3560 кубометрин белектөөн. Апрель айында эгезинде көдээ куускомуну туралына Чыраа-Бажы суурун чаагайжыр дугайында айтырын чугаалашкан, бо талазы-биле тодаргай кемчелерин бадылган. Суурда 10 муң дес мияштарын омуртка, 5 километр дүрттүгү важаа херимнери суурунун кол кудумчуларынын ийи талазын дургаар туткан, 3 чаа кудуктарын немей кылган.

Советтин организакчы, ажил-агый болгаш культура-кижизилгелиг ажил-чорудууларын колхозтун бүүдүрүлгөсүндө калыптыр сорулга чагырып турар бис.

Советтин организакчы, ажил-агый болгаш культура-кижизилгелиг ажил-чорудууларын колхозтун бүүдүрүлгөсүндө калыптыр сорулга чагырып турар бис.

Советтин организас-массалыг ажылын, куускомуну ач чорудуу бүгү кемчелерин шынгымы план бээр чорудуп турар бис.

Көдээ Советтин 23 депутаты боттарының окуртарына сонгучулар-биле ужуражышкынынын доктаамал комиссияларын, активтерин болгаш күчтүк оргемилерин ядекейлиг кыршиларын турар бис.

Колхоз бүүдүрүлгөсүне көдээ Советтин депутаттарының ролун бедилер соруга-биле оларын ажил-агыйнын аны-бүрү үчүстөрүндө быжылган. Олар оновшкан бүүдүрүлгө хүдөөгелерин конгуч эки кууседир турарлар. Чикээ, депутат эш Ооржак Санчаа бир кезек бөлүк быжарчыларын удуруп башташына, туудуга бөдүнүн кылдыр ажил нормазын хүн бүрү 150—160 хуу кууседир турар. Саначы депутаттар мурнакчы саначылар болуп турар.

Тудуг планын кууседир бис

«Коммунизмче орук» колхозтун тудуучуларынын мурунунда бо чылдын улуг сорулга салдынган. Чуртталганын 30 чаа бажынарын тудар болгаш чедир тудуу доозар, эрги 50 бажынарын септеп, чаагайжыды кылар, 400 олуттуг чаа клубту, көдээ магазинни, 15 машина кирер бир гаражын, 1500 баш кой кирер үш кажааны, 200 баш бызаа кирер бир, 50 баш кыс хаваанга бир кажааны тудар болгаш малдын дыкка хей кажааларын септөөр—бистия тудуу бригадаларынын ажилын программазы долузуу-биле мындыг.

Төөгүлүг чеди чылдың ийги чылдында бистия мурунунда салдынган ол улуг сорулгаларын чедишкенин кууседир дөш тудуучуларын ортузунда социалистик чарышты калыптыр, анаа алган хүдөөгелеринин эрге-ажыктары дөш, бөдүмнү округумга биче эвес ажилдарын чорудуп турар мен. Эрген-даа, бо-даа чылдын сонгучулары-биле уругучу ужуражып, оларга Советтин, оон куускомунун шиттирлерин, база партия биле чакатын уаа-дараадагы айтышкынынын тайылбырлап берип турар мен. Депутат ажил хүдөөгелерин кууседир турарының дугайында өчүдүмү бо чылдын бир катап кылган мен.

Бистия кылып турар тудуучуларынын хевир байдалы-даа, шынарды да багай эвес болуп турар. Тудуга күш-ажылын эки организастаан, оон бүүдүрүлгөсүндө биче болуп турары, база тудуг материалдары-биле тудууну үзүк чок хандырчы турары тудууну темпийин дүрдөгөй арганы берип турар. Бистия мурнакчы тудуучуларыныс Чанзза, Досунмаа, Дынаа, Экер-оол, Угужек, Дембирел болгаш оон-даа өскөдөр конгуч эки ажилдап, ажил нормазын үргүлчү-ле 150—200 болгаш оон-даа өрү хуу кууседир турарлар.

Колхозчу арач чон менээ дыкка улуг идегелин көргүскөн. Мен тудуу бригадери болуп турарым-биле кады, Чыргакы көдээ Советтин депутаттында чон мени сонган. Сонгучуларын эрге-ажыктары дөш, бөдүмнү округумга биче эвес ажилдарын чорудуп турар мен. Эрген-даа, бо-даа чылдын сонгучулары-биле уругучу ужуражып, оларга Советтин, оон куускомунун шиттирлерин, база партия биле чакатын уаа-дараадагы айтышкынынын тайылбырлап берип турар мен. Депутат ажил хүдөөгелерин кууседир турарының дугайында өчүдүмү бо чылдын бир катап кылган мен.

М. САНЧИЖАП.

Чурунта: Чыргакы көдээ Советтин куускомунун хуралы.

Масса чонну баштап алган

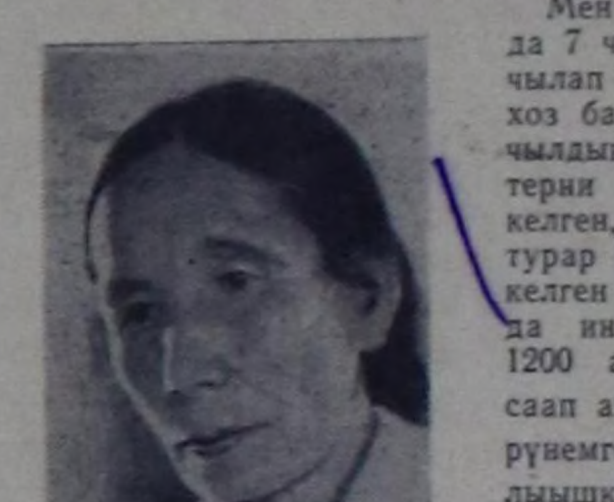
«Коммунизмче орук» колхозта партия комитети партиянын ийи өгө организациаларын каттыштырып турар. Партия организациалыг колхоз бүүдүрүлгөсүндө күш-ажылыч интеллигенцияны мурнакчы кижилерин кеңигүүгө кирип ап, бөдүнүн хурданын өстүрүп турар. Ол ам 47 кижигүнерил, азы Чөөн-Хемчик районда эң улуг партия организациаларынын бирээзи.

Колхозтун экономиказы чыл келген тулум-на өзүп, колхоз шымакчылай, а колхозчулар культуруту байла болуп турар. Оон үндөйин—партиянын организациалыг, политикалдык ажилы болгаш колхозчу массаларын чогаалдычы инцидентизм болуп турар. Колхоз бүүдүрүлгөсүнө, көдөөнүн культуруту амдыралына хообашкан чугула айтырыларын партбюрога, коммунистериниң нийти хуралдарына доктаамал чугаалашып, тодаргай кемчелерин бадылаш, оларын херек кырынга боттандырып турар.

Бо чылдын чон ортузунга 25 лекцияларын, 300 ажыг аны-бүрү белектерин кылган. Бо ажилга агитаторлар боттарынын улуг инцидентизм болгаш идекейлиг көргүзүп турарлар. Солун, сеткүл чагылаштын организастыг чоруткан, чагыларын кижигүнериле чыл куусалы кылдыр чагыдып алган.

М. МААДЫ.

Депутат—бүгүдөгү үлгөр

Мен төрөөн колхозумда 7 чыл ийишле саначылар болуп мен. Колхоз баштаар чери менээ чылдың-на он ажыг инсектерни быжылгап берип келген мен. Саначылар турар келген үеиниң дүргүзүндө инсек бүүдүрүлгөсүндө 1200 ажыг литр сүттү ссап ап, колхозумга, күрүмөгө биче-даа бол салымшыкымны кирип келген мен.

Бо чылдын хүдөөгө—инсек бүүдүрүлгөсүндө 200 литр сүт. Ол сорулга канчал даа куусеттинин болурун эрткен айларын түннелери болгаш бар бүгү аргалар көргүзүп турар. Эрткен беш айларын дүргүзүндө инсек-биле 3228 литр сүт сагган ийикке, азы инсек бүүдүрүлгөсүндө ортумаа-биле 538 литр сүттү сагган мен. Ол арай эвээш. Ындыг болза-даа чайгаларда эки одаларже көнүп челе берген соонда инсекти сүткүрү бедилер, ыччанга алган хүдөөгө куусеттинер дээрзинге чигинип турбас.

Массалар-биле нады

Мээн кол ажилым—зоотехник. Колхозтун экономиказынын кол адыры болуп ниитиниң мал ажилын көтүрдөр керекке бөдүмнүн бүтүлө күштеринин болгаш билиглерин берип турар мен. Мээн бүүдүрүлгө-даа, хей-ниги-даа ажил-чорудулга мени үндөйин—масса чон-биле күн бүрүдө харылаам болуп турар. Эске-биле чугааларга, чон-биле харылаа—чедишкенин малактыг магадылам.

1959 чылда чер-чер Советтеринге бооп эргек сонгудаларда мени чон көдээ Советтин депутаттында сонгааш, меээ улуг идегелин көргүскөн. Чолумуну ол идегелин бөдүмнү бүүдүрүлгө болгаш хей-ниги ажилы-биле бүүдүрүлгө берип мен. Советтин сессиязы болгаш сонгучуларын сонгучулары-биле ужуражып, ол сессиянын дугайын, оон үндүргөн шиттирлерин оларга чугаалаш берип, үндүргөн шиттирлерин кууседир талазы-биле сорулгаларын сүмөл берип турар мен. Оон ынаа депутат-даа ажил-чорудуулары дугайында өчүдүмнү округумга үргүлчү кылып турар мен. Ындыг өчүдүмнү №2 бригадаларын тевүнге 2 катап, ниити малдын колхозчуларга 4 катап кылган мен. Очүдүмнү болган хуралдарга сонгучулар көдөөнүн амдыралына чаа болгаш аны-бүрү айтырыларын талазы-биле эрткин саналдарын, чаа-чаа чагыларын берип турар. Ол чагыларын көдээ куускомга болгаш колхоз баштаар черге кирип, оларын кууседир талазы-биле кемчелерин чогааттырып, бадылаттыраш, оларын кууседирин организастап турар мен.

Хей-хей чагыларын аразында малдыг уксаазын экижидер, оон ажаалга, кемчелерин экижидер дөш ышкын, эске-даа чугула саналдар бар. Оларын кууседир-биле бо чылдын 500 инекти, 50 чыгыг малды, 3000 хойну тарып бооздар деп планнашы, ол ажилды шагдала эгелей берген бис. Малды чагыг одаларже үндүрүп, мал чени белектөөр кампанияга колхоз чедишкенин белектөөн. Бүгү күштү малды кажааларын тудар болгаш эргилерин септеп, келир кышка белектелди чедишкенин чорударыне угландырган бис.

Мен партия организациаларын даалгазы-биле политкижизилгелиг болгаш массалыг ажилдарын чорударына база-ла багай эвес кирип, оон ынаа доржакчы болуп база ажилдап турар мен.

К. МӨҢГЕ, көдээ Советтин депутаты.

Бистия областың көдээ ажил-агыйнын ажил-ишчилери-биле бир дөмей Чөөн-Хемчик районун «Коммунизмче орук» колхозтун куускомунун төөгүлүг 7 чылдың ийги чылды—1960 чылда колхозтун бүгү ажил-агый экономиказын дыкка бедилер дугайында социалистик чарышка бедик хүдөөгелерин алгаш ажилдап киргенер. Колхозтун ниити малын өрткөн чылда турганга удуур 15 хуу немей өстүрер, оон ийишле саар инекти 550, хойну 15000 чедирер деп соруга салдынган. Ол соруга боттанган. Мыйыстыг боа малды өстүреринин планы—126 хуу, а хойну—124,8 хуу күтүсетинген. Малдыг уксаазын экижидеринче оона кичээгелерин салып турар бис. Амгы үеде инекти сивенталь, хойну алтай уксаага хайнастаар соруга-биле 4 кезек терде тарып бооздар пунктуларын организастаан.

Уксаажыдылганы экижидери—малдыг культуруту бестеринин үндөйин дээрин бистия колхозтун ажил-ишчилери, тускай эргемилери конгуч эки билеп турар. Ыччангаш уксаажыдылгага, эки кемчелерге болгаш ажаалгага үндөйлөш, бо чылдын малдын продукцианын бүүдүрерин болгаш күтүнеге садарын 2—2,5 катап көвүдөр деп сорулганы салган, ол хүдөөгелерин багай эвес кууседир турар бис.

Колхозтун ховуларында 18 тракторлар, 11 комбайннар болгаш көдээ ажил-агыйнын четчир саньыг машина-техниказы ажилдап турар. Хову ажилы бо чылдын ышкын ажал-даа шап кымыг бедик организастыг болгаш агротехниктиг денчеле чоруттуруп көрбөзөн. Бо чылдың чакыг сорулгамын чүгүле 8—10 ажил хүннеринде өрттиргеш, 4500 га тарак болгаш мал чени культуулары, оон ийишле 200 га кукурузаны дөрбөйтүнгө чажар арга-биле таракан. Чай үеи арай кан боозаажок, тараканын үнүгү дыкка эки. Ногаа, картофель ажылы колхозтун ажил-агыйнын оорукталыг адыр болуп турар. Эрткен чылдын олардын 60 муң рубльдин оорукталыг алган бис, а бо чылдын барык 100 муң рубльдин оорукталыг алмыр көрдүнгөн.

Колхозтун ниити акша оорукталыг 1959 чылда 4 миллион 500 муң рубль, а 1960 чылда 6,5 миллион рубль болган. Колхозтун экономиказынын өскөнү-биле хообаштыр колхозчуларын ооругаам өстүп, материал-культуруту денчеле дыкка бедилер турар.

Колхоз бөдүнүн национал кадрлары-биле хандыртылган, зоотехник Куулар Мөнге, агроном Сат Комбу, мал амнелгесинин үчүстөк эргелекчи Б. Диртинмаа, кижигүнериле эргелекчи О. Серенмаа болган эске-даа ийишле денчеле гениш өскөн. Колхоз бүүдүрүлгөсүндө мурнакчылар кылуудын. Колхоз механик Монгуш Доржу, механик Ч. Онлар бүүгү техниканы бүрүн эки байдалга туртузуп, оларын—соксаал зоотехник ажилдарын хандыртып турар. Олар күсүк сиптен, тарак ажаап алмырын машина техниказын организастыг, эки шынарлыг септеп, 10 комбайннарны, 16 сенокосилкаларын белектөөн.

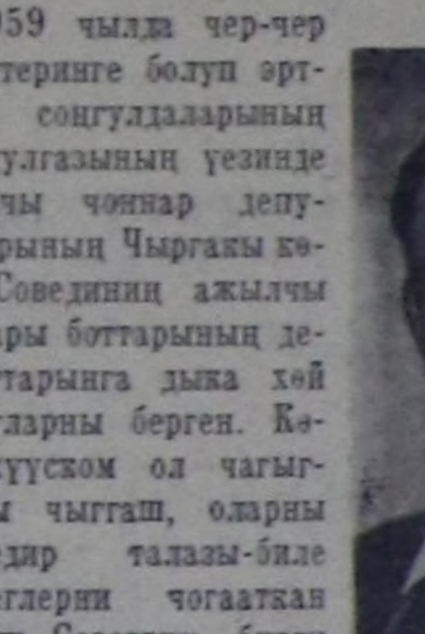
Механизаторлар Монгуш Николай, көдээ Советтин депутаты Куулар Доржу, Кужугет Элер-оол дөш, оон-даа эске мергежилдик трактористер дыкка хей.

Саначы Х. Кувискаал өрткөн 5 айларын дүргүзүндө саар инек бүүдүрүлгөсүндө 768 литр сүттү ссап алган. Бара-сал Даан, Монгуш Мыйдок, Куулар Сендин олар бир инектен 2000 литр сүттү ссап алыр деп алган хүдөөгелерин эки кууседир турарлар. Инек кадарчызы Монгуш Хураан, Куулар Могаа, Онлар Чылбаа-Хуна болгаш бөдүнүн ажилына 15 чыл улаштыр эки ажилдап турар чылгыгы Монгуш Даначал, Донгах Мончук-оол болгаш база-ла ол хире үр чылдарда ажилдап турар алдарлыг хойжу Сат Сагбалды, Монгуш Чола, Ооржак Чымбуу, Донгах Седеен дөш ышкын, мурнакчы малчынар бисте оон-оо шааны-биле өзүп турар.

Бис колхозчуларга авансы акша телевидир доктаамал берип турар бис. Ол чорук колхозчуларын күш-ажылыч сонгучуларын дыкка бедилер. Бистия колхозта колхоз бүүдүрүлгөсүнө кирешпейн турар, күштү ажилдарынын доктааткан мунимуну куусеттерин турар колхозту чок. Анаа үндөйлөш, 1960 чылдың ийги чартымында сонгучар күш хүнү чокка акша телевидир дөш шиттин киреринге белектенип турар бис.

Д. НАСТЫН-ДОРЖУ, «Коммунизмче орук» колхозтун даргазы, көдээ Советтин депутаты.

СОНГУЧУЛАРЫН ЧАГЫЛГАРЫ—ВИСТИЯ АЖЫЛЫВЫСТЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

1959 чылда чер-чер Советтеринге болуп эргек сонгудаларын чорудууларынын үеинде ажылыч чоннар депутаттарынын Чыргакы көдээ Советинин ажылыч чоннары боттарынын депутаттарына дыкка хей чагыларын берген. Көдээ кууском ол чагыларын чыгаш, оларын кууседир талазы-биле кемчелерин чогааткан болгаш Советтин бири сессиянында бадылаан.

Көдээ Совет болгаш оон куускомуну практиктиг ажил-чорудууларын ол чагыларын кууседиринге үндөйлөп чорудуп турар. Депутаттар болгаш Советтин калбак агитивинге база ажылыч чоннарын ийишле кийилгир кижилеринге даңгыш, ол чагыларын дыкка хейчү күсөлдөшүн кууседириниң хандыртып турар. Малчынарда чуртталганын элөөн хей чаа бажынарын туткан. Хову-Аскынын №21 сонгудула округтун сонгучулары депутат Донгах Маадыр-оолга ол ферма нин сүт хүдөөн алыр ийи өрөөл ба-

ОЛАН Н. Д. Көдээ куускомунун секретары.

«Коммунизмче орук» колхозтун төвү Чыраа-Бажы суур улам-на өзүп, чаагайжыттынып, ногаанчтынып турар. Чурунта: суурун ниити хевир. Оң талазында уруглар садында уругларын ойнап турары.

Фотолары В. Лутковтун.

Тайбыңның болгаш найыралдың

аян-чоруу

Н. С. Хрущевтин Австрала чоруп турарын даштыкы пардалга, радио болгаш телевидение калба-биле чырылып турар. Тайбыңны болгаш уластар аразында найыралды быжыглаарың денини политиканың тилел турарың чаа чижээ кылдыр ол чорукту тайбыңга ынакшыдык күштер үнелеп чоруп турар.

Н. С. Хрущевтин болгаш оу үдөп чоруу кижилери Венага чоруп турарың дугайында медээлерни болгаш солуннар: «Н. С. Хрущевтин австрия уласт чуректин ханымыдан уткан», «Ажылчылар болга далайыга удуз демиселдин киржикчилерини бири одуругларына шапсаңдап туруп келген», «Уластар тайбың дээш иленилген, улуг күжүниңкиниң демисежир журулу» деп ателерини алаңда пардалган. «Работническо дело» солун уластар аразында найыралды дугайында допчу чүүлүн «Тайбыңны болгаш найыралды аян-чоруу» деп аге-биле бижээш, мынчаар айткан: «Австрияда Совет чазактың баштыгынын чоруп турары болга тайбың аян-чоруу болга хелбээ дугунаарың денини политиканың Совет Эвилелиниң кызматчы чок бердигениниң чайыныпчак теректели болду». «Отечествен фронт» солун Австралида Н. С. Хрущевтин чоруп турарың дугайында холбаштыр мынчаар дедилген: «Бо чорук совет-австри харылааларың тегүзүгө чүгө чаа чугула арынны ажыдар эвес, харын-даа алгы-агы нитилел тургузуугу уластарың тайбың кожа-хелбээ дугунаарың. Европада болгаш бүгү-делегейге тайбыңны быжыглаарың херээге өң улуг салымшык болур дээрин бадтыккан».

Тайбыңны болгаш уластар аразында найыралды, тайбың аян-чоруу кожа-хелбээ дугунаашкыны эрге-ажыктары дээш Н. С. Хрущевтин Австралида чоруп турарын Румынияның «Смытлей» солуну айткан. Оон эске «Ромына либера», «Мунка», «Смытлей тиеретулу», «Апарара патрией» дээш ышак румын солуннар Венага Н. С. Хрущевтин чоруп турганың дугайында дынаадыларын, фотографаларын пардалан. Н. С. Хрущев болга Австралига тайбыңны быжыглаарың эрге-ажыктарың камгалаары-биле барган деп «Ромына либера» солун оваалап айткан.

Австрия уластан чүүл-бүрт кезектеви Н. С. Хрущевка улуг өөрүшкүлүг болгаш чуректин ханымыдан байырылг ужуражымшыкнарын Берлиндин демократтык солуннары онаалп айткан. Австралиның садыг-үлетпур төлөөкчилерини мурунга Н. С. Хрущевтин кылган чугаама болга, Австрия-биле садыгы калбарыңа Совет Эвилелиниң беленин херечилеп турар деп «Нейс дейчланд» солун дедилген. Ол чугаамаңга Германия-биле тайбың херээзин чарарын база катан

негөөн болгаш чепселенишкиниң бүгү-нитти дүжүренин чедип алырыңа Совет Эвилелиниң шийтирлини онаалап айткан. Венага автомобиль заводунга СССР-ниң Министрлер Чамуделиниң Даргазының барып чоранын «Берлинер дейтинг» солун австрия-совет найыралдын көргүзүп кылдыр тайылбырлаан. Австралиның найысылааның чурттакчылары Н. С. Хрущевти абуулду-ла Венага абуулду-биле чуректин ханымыдан уткан деп «Нейс дейт» солун бижээш.

Н. С. Хрущевтин тайбың аян-чоруунуң дугайында дамыткаш, моол мунчаар агентлел мынчаар бижээш: Совет Эвилели тайбыңны болгаш уластар аразында найыралды быжыглаарың, калдыр-даа нитилел-политик тургузуугу күрүнелер-биле чогуучалыг харылааларың тургузарың лениниң политиканың чайгылыш чокка, турштупу-биле чорудуп турар. Бо чорук болга Н. С. Хрущевтин Австралида күрүнениң албан-херезиниң ужурунда чоруп турарың оу база катан бадтыккан. СССР-биле Австрали аразында экономиктиг, культуртуг, эртем болгаш күрүнө харылааларың чедимшикинниң хажкуп турар чоруу ол ийи чурттарың аразында харылааларың болгаш калды ажылдажылганын быжым тодараткан. Ол харылаалар Совет Эвилели биле Австралиның уластарың аразында найыралды илдилеш бот-боттарың билчир чорукту быжыглаарыңа чүгө дузалыг эвес, харын-даа Европада болгаш бүгү-делегейге уластар аразың байдалың экижидеринге чүгө экиг болур.

Моол улус эш Н. С. Хрущевтин Австралида чоруп турарыңа изиг байырын чедирип, ол чорук бүгү-ниттинни тайбыңны быжыглаарың херээге чаа салымшык болуша, империалистерниң чимезиникинтеринге согуп болуруңа иделген илередип турар.

Совет-австри чугаалажымшыкнара «көдүрүшкүлүг» байдалга эгелден деп Франс Пресс агентлелиниң корреспондентиниң дедилген. Ол агентлеле «эки билчир бөдүктөри» медегелдеринге даанып алгаш, ол чугаалажымшыкнара чуректин ханымыдан байдалга эгелден болгаш ийи талаарың соңурадып турар экономиктиг болгаш культуртуг айтырыларың хаара туткан деп айткан. Венага Совет чазактын баштыгың чедип келениңиң болгаш Австралиның найысылааның чурттакчыларың оу чуректин ханымыдан уткуп алганың дугайында «Юманите» деп француз солунуң тускай корреспондентиниң дедилгенде айткан.

Совет чазактың баштыгы Венага уткуп алган абуулдың болгаш оон Австралига аян-чоруунуң программазың дугайында тодаргай медегелдерни швейцар солуннар пардалан.

Австрияның нейтралитетиндең болгаш тайбың кожа-хелбээ дугунаашкының улустарга ужуз-дузалыны дугайың аэродромга чүве чугаалааш, Н. С. Хрущевтин онаалап айтканың солуннар дынааткан. СССР-биле Австрали аразында өйнайралчы харылааларың хажкуп-дези болга алгы-агы нитилел тургузуугу күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ дугунаашкының болгаш чедимшикинниң калды ажылдажылганың бадтыккадыг үлөгөр-чижээ болур, ынчангаш Совет Эвилели Австралиның нейтралитетин дегилкип келген болгаш моон сонгаар-даа деткир дээриниң дугайында Н. С. Хрущевтин чугаалааның өң улуг буржуаз солуну—«Трибюн де Женев» айткан.

Тайбыңның херээ тилээр болгаш тайбың кожа-хелбээ дугунаашкының принциптерин туралыңа чедер дээриниң дугайында Н. С. Хрущевтин чугаалааның база бир эске швейцар солун «Ла свисс» айткан.

Афинаың солуннары көскү черлеринде Н. С. Хрущевтин Венага кылган медегелиниң допчуланын, Венага чурттакчыларың оу уткуп ал турганың дугайында чүүлдерин пардалан болган Н. С. Хрущевтин Австралида чоруп турарың талазы-биле эске-даа материалдары бижээш. Н. С. Хрущевтин мида чоруп турарың тайбыңны камгалаарың болгаш тайбың кожа-хелбээ дугунаашкының кыйгырымын алда-биле эртип турарың «Анастас титос титос» солун дедилген. Совет премьер-министр Венага кылган медегелинде нейтралитеттиң ажитыны дугайың онаалап айткан, ынчангаш оу Грецияда улуу-биле үнелеп турар деп «Авги» солун Н. С. Хрущевтин Австралида барганы грек хай-нитиниң онза соңуруг турарың холбаштыр бижээш. Нейтралитеттиң политиканың тайбыңны быжыглаарыңа болгаш алгы-агы политиктиң база экономикти системаларың күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ дугунаашкыныга илдилеш болур төлөөде Совет Эвилели нейтралдыг чурттага дулаалар деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Нейтралитеттиң политиканың тайбыңны деңисээрин калбартыр болгаш дайының кыжамшыкың эвөөжидр. Нейтралитеттиң политиканың болга аймык чок чорукту болгаш экономиктиг харылааларың-даа талазы-биле өң-не ажитыг политика деп бодлды Н. С. Хрущевтин Австралида чоруп турарың өң чүк чурттарыңың чогууда күрүнелерге боддуруп чалгас дээринге аймыктың турарың «Катимерия» дээр салдарлыг буржуаз солун ажымы бижээш.

(СЭТА).

Япон реакцияның дээрбечи үүлгедишкени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Аймык чок чорукту» япон-америк херээзинге удуз демиселдиң киржикчилерин илест-сүрериниң үүлгедишкенини япон реакция күштелдирип турар. Оң-биле кады полицияны күштерин ажыглап турар.

Ассошиэтед Пресс агентлелиниң корреспондентиниң Токиодан дымчытканын абуулга алдыр, июль 2-де реаксылыг организацияның кежигүнериниң бирөөзи Японияның профивилелдериниң түп чөвүлелини турар бажының чаа булаг киргеш, ол профивилелиниң чыгыне секретары Акир Иванаи улурени орадалгашкан. Ол болга 4 миллион кежигүнериң, профивилелдериниң өң-не депшилгели каттыжымшыкы Кисиниң чазаның уластун турасоруңга удуз Японияга сыгаш турган чардырганы япон-америк шериг херээзин күш чок болдураы дээш иленилген демисежир турары билдингир. Төп чөвүлелини турар бажының ол дээрбечи киргеш, апаа дүвүрээзин үндүргөн. Үүлгедишкени болган черге келдирген полиция ол кедерези хулиганы тудуп алган болгаш «Улуг Японияны патриоттуг партиязы» дээр кедергей националисттик организацианың («Дейичон Айкото») кежигүчү деп тазаан, ыччалда-даа оң адим лимилеринде айталаан.

Чоокта чаа кедергей реаксылыг фашиссырак организацианың бир кежигүчү социалисттик партианың суралгы ажылдакчысы Дзютаро Кавасамиде калгашкың кылган болгай. Кисиниң чазан дүжүрени, парламентария тардырын болгаш япон-америк херезини узуткарың негөөн бажыни чуртагы чондан парламент экиниге хүлээп ал турда олче калган.

Сайрус Итонга делегейниң Ленинчи шаңналын тывыскан

ПАГУОШ. (Канада). (СЭТА). АКШ-тың суралгы хай-нитти ажылдакчы болгаш херөгетин Сайрус Итонга «Уластар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» деп делегейниң Ленинчи шаңналын тыпсырың абуулга июль 1-де анаа болган.

Ол чоок кавыдан келген мун-мун кижилер ук абуулга кирешкен. Бугу Канада ышакш Пагуошта база-ла дедилген эртерип турары «Доминион хуру» деп национал байырлагга ол болуштун касырлашкан. Аалчыларың аразында Канада болгаш АКШ-та совет элчинер, эске-даа дипломаттыг төлөө черлерини баштылары, Чаа Шотландияны мжу эрге-чатыргаларың төлөөкчилери, канада болгаш даштык журналистер.

«Уластар аразында тайбыңны камгалаары дээш» деп делегейни Ленинчи шаңналың талазы-биле

Россия эң-не ак-сеткилдиг

Женевага оң күрүнелерниң Комитетиниң ажымы буураткан барым чүк чурттарың, эң ылангыя АКШ-тын хоралыг туржун делегейни хай-ниттиг болгаш паралаагы буруу шаап турар.

Империалисттик күрүнелер болга чепселенишкинни дүжүренини дугайында чүгө аас-биле чүчүрүп турар боордан башка, херек кырында соок дайының абуулга талалакчылары болгаш тайбыңның дайыны дээрин база катан ажымы-биле көргүскенер деп Болгарияның «Работническо дело» солуну бижээш.

Оң күрүнелерниң Комитетиниң ажымы капиталисттик чурттарың үскен чоруу олар боттарың мурундагы үлө-боддаларыңдан ам-даа ойталааны бадтыкан. Олар боо-чепсекти бүүдүрүп, тайбыңга ынакшыдык уластарга удуз агрессивияны белеткеп турар бөдүктөриң эрге-ажыктарың камгалар турар деп ол солун уламчылан.

«Работническо дело» солунуң түннелинде айтканы: «Чепселенишкинни дүжүренини айтыры Барымы чүктүн дайызырак бөдүктөриң өң шыгың удузланышыңа таварышкан болгаш моон сонгаар-даа таварыжыр апаар дээрин мындыг байдалда шуту-ла билдингир-дир. Тайбыңны камгалаарың болгаш быжыглаарың күзөп турар күштерни улам-на иленилгидип, империалистерниң чимезиникинериң сойгалап илередип дээш демиселди шийтирли-биле чорударың чепселенишкини дүжүрени херек кырында чедип алыр болгаш чаа дайының халаыңдан кижэ төрөлгетени камгалаар дээш бүгү күштү мөөнээрин ол чорук даадырып турар-дыр».

Женевага чугаалажымшыкнара буураан-даа болга совет тала чепселенишкини дүжүрениң планында ам-даа ойталаан деп индий «Джугантар» солун бижээш. Чепселенишкини дүжүрениниң дугайында айтырыңи Кол Ассамблеяга тургузар дээрин совет тала ол доразан-на дедилген. ынчангаш орастар болга бо айтырыг талазы-биле чалымшыкты-биле шыңгы болгаш чепселенишкини дүжүрениң айтырымын моон сонгаар-даа херек кырында боттандыраың күзөп турар дээрли моон тодаргай-ла билдингир-дир.

КНО-нуң Кол Ассамблеяның эртек чылдын ноябрьда хүлээп алган резолюцияныга холбаштыр ол солунуң онаалап дедилгени болга: ол резолюцияда чепселенишкини бүгү-нитти дүжүрениң дугайында саналга барын чүк чуртары калдыр-даа чүүдүгүзүтүшкүчүлүк илеретпээр. Ол дамаан чок олар Женевага болган чөвүлел хуралды буураткан. «Барымы чүк чуртарың амы үлө чепселенишкини бажымы ажыр бүүдүрүп, оу бүүдүрени улам күштелдирип турар болгай».

Англия бодунуң шериг баазалары Кипрге хөвөө артырар дээш орадалыг турганың ужурудан ук ортудукка хамаарышпас чорукту тыпсырыңга дугайында чугаалажымшыкнара чартык чылда улам

Комитеттиң даргазы академик В. Д. Скобелың оң абуулга чүве чугаалаан. Ол лауреатка чуректин ханымыдан байыр чедирген болгаш тайбыңны херээ дээш оон чаагай ажыл-чорудулгаыңга улуг чедимшикинери күзөп, кадык чаагай база аас-кежиктиг болурун анаа күзөөн.

Оң сөүлөнде делегейни Ленинчи шаңналың лауреады Сайрус Итонга сөс бөөрге чылганың оу чылды-биле уткан. Анаа делегейни Ленинчи шаңналын тыпсыр турар чорук дээрге бүгү кижэ төрөлгеткенге чаагай чорукче болгаш чөк делегейге тайбың дээш совет кижилерини, оон чазаның абуулга чүчүдүрүп херекчи-дир деп ол дедилген. СССР-ниң Канадада элчини А. А. Арутюнян, СССР-ниң АКШ-та элчини М. А. Меньшиков, Чаа Шотландияга мжууң кээжэ ажыл-агый министри Е. Халвертон, Гауфакс хоорайның даргазы Шарль Воган олар лауреатка байыр чедирген.

Олар чепселенишкиннерден болгаш дайындардан ойталаарың белең эвес. Чепселенишкини дүжүрени болгаш тайбыңны камгалаарың айтырыгыңың талазы-биле Россия чалымшыкты-биле ак-сеткилдиг дээринге калдыр-даа чыгың турбас» деп ол солун бижээш.

Англияда «Трибюн» солун барымы чүк чурттарың шыгымы-биле шүгүмчүлөөн. «Он чурттарың чөвүлел хуралы болга, моон сонгаар чугаалажымшыкнарың мындыг ажымы кылдыр болга шах-үениң калас чедери дээрин орустарга бүүдеткен» деп бодунуң чүүлүгө ол солун айткан.

Ол чөвүлел хуралды орастар бүгү тала-биле чөптүг эгелөөн. Олар французтарың саналы: чепселенишкини дүжүрениң адролук чаштыр бөмбүктөри чедирер херекселерни узуткарыңдан эгелөөр саналы база хүлээп алган. Ол ышакш комиктиг дегемнерни шериг сорулгаларыңа ажылаарың шыңгы хынаар дээр дугайында англи саналды база хүлээп алган.

Орастарың бо чөптүг хүлээп алышыкнары чугаалажымшыкнарың байдалы экижидер журулу турда-ла, айтырымы чугаалажым көөрү үзүлгөн. Мок болгаш Ормсбөр суугар чүүл-бүрт чылдаганынар-биле чөрүлүг маргылжып турганар деп ол солун айткан.

Женевага буураан иделгиди катан тургузар дээр болга, хамыктың мурунда адролук шенелдерини соксадырың дугайында абуулга дугурулганы чедип алыр херес деп «Трибюн» санап турар. Ол чорук «ханы чөрүлгелерини узуткарыңың эгези» болур ужурул. Ийде моон сонгаары бүгү-ле чугаалажымшыкнара Кылдат Улаз Республиканы киряштырер ужурул деп ол солун бижээш.

Чепселенишкини дүжүренини айтырымы КНО-нуң Кол Ассамблеяга кирер дугайында Совет чазактың шийтирлине холбаштыр Бирианың «Авангард» солуну мынчаар бижээш: «Барымы чүк чуртары чепселенишкини дүжүрени талазы-биле совет саналдарың үрүлүк-ле хүлээп албай турган ужурудан Совет Эвилелиниң буруудалымшыкы олар хүлээп алгас аржажктар». Женевага чугаалажымшыкнара барымы чүк чуртарың уржуудан утка-шымырын чидирген болгаш чепселенишкини дүжүрени дугайында айтырымын Совет Эвилели оң ужурудан Кол Ассамблеяга кирер ужура таварышкан болгонда ам нейтралдыг чуртарың туруудан дык хай чүүлдер хамаарыжыр апарган деп ол солун айткан. «Нейтралдыг чуртарың аскын ашпай орубас, а тайбыңче чүчүп турар чуртарың деткир үеи ам-на келген» деп ол солун түннелде айткан.

Кипрге хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында дугуржулга

ЛОНДОН. (СЭТА). Кипр ортудукка хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында дугуржулганың чедип алгач министрствозунуң төлөөкчизи июль 1-де дыныткан. Кипр Республиканың баштайгы президентизи архиепископ Макариос, орадыкчы президентизи — Ф. Кучук болур.

Англия бодунуң шериг баазалары Кипрге хөвөө артырар дээш орадалыг турганың ужурудан ук ортудукка хамаарышпас чорукту тыпсырыңга дугайында чугаалажымшыкнара чартык чылда улам

Чилиниң чонунга совет тайбың талалакчыларының дузаламчызы

Чилиге болган чөк шимчөөшкениң холбаштыр тайбың камгалааның совет комитетиниң чилининиң чонунга дузаламчы кылдыр чүс мун рубладн үндүрүп берген. Комитеттиң даасканын абуулгаар

Н. С. Тихонов Чилиге телеграмма чурткан. Мида дынаады турары болга, айлтыгыңа түп-биле сатынган өң чугула чүүлдерни улазыс тайбың камгалааның Чили комитетиниң чорудар. (СЭТА).

Бонн бундестагга

БОНН. СЭТА-ның корреспондентизи Б. Юриновтуң дамыткашны: Барымы Германияның бундестагында июль 1-ниң кезезинде даштыкы политика талазы-биле саналың солчулуктарың дедилген. Християн-демократтыг аюулдун хай нуруулу бадлаашкының абуулга Аденауэрниң даштыкы политиканы чүүдүлүг деп көрүп турар резолюция хүлээп алдынган. ГСП-ниң төлөөкчилери бадлаашкыңдан дадалгалаан.

Чуртуу чепселээриниң болгаш солгу-атлантиканың агрессив экилениге киржириниң политиканың ГФР-ниң чазан моон сонгаар-даа чорудары оон көзүлгөн. ГФР-ниң даштыкы херектер министри Бренданоуң кылган медегелинде-да болгаш ХДС-ден, СДЗ-ден депутаттар Майониканы, фон Гуттен-лаван.

бергити, Егерниң болгаш камгалары Штраустуң саналдарында Парижде болур ужурул турган бедик демиселди чөвүлел хуралың база Женевага чепселенишкини дүжүренини дугайында чугаалажымшыкнарың буурааның бүүрүзүн Совет Эвилелине чаа калар дээш орадалыжымшыкнара кылдынган. Бедик денелге чөвүлел хуралды буураашкыны олар ГФР-ни чепселээриниң политиканың шынымы-биле дүүштүр бадтыгаарың олар орадалыжымшыкнара камгалал министри Штраус Совет Эвилели болга Барымы Германияны «бөмүнист» чурт кылып алырын орадалыжымшыкнара деп хоорудун хоп-мегени чүлүрүшкан, барымын-герман шериглери моон-да сонгаар күштелдирер ГФР-ниң чазаның политиканы болур деп чарлаан.

Бөгүн, бот-тымыгыр уран чүүлүгө область көрүлгениниң бүгү киржикчилери эртенгиңиң 9 шахта Кызылдык Гесталло аттыг культура болгаш дыштанылга парымга Ногоан театрда чынылган турар. СЭКП обкомунуң бири секретары эш С. К. Тока көрүлгенини киржикчилерге байыр чедирип чүве чугаалаар. Бөгүн моон адаанда районнарың көргүзүп болур. 11 шактан 13 шакта чедир Барымы-Хемич район. 13 шактан 15 шакта чедир Бай-Тайга район. 17 шактан 19 шакта чедир Эриш район. 19 шактан 21 шакта чедир Кызыл хоорай. Бот-тымыгыр уран чүүлүгө область көрүлгениниң оркомитеди.

Репортормун ораалчызы Д. О. БЕГЗИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

АК ХАН деп кинону көрүчөр.

Көдээ черлериниң чоңу арыг-шевер дээш демиселде

Совет Эвилелинде кижиңиң дугайында сагыш салымшыкны бир дугаар чергениң айтыры боп турар төлөөде, улус чоңун кадымын камгалаар айтырыг күрүнениң чугула херээ болуп турар, ол айтырыгың партиа болгаш чаах чурттагың чоңун боттарың иленилген киржилгени-биле боттандырып турар. ынчангаш, арыг-шевер болгаш санитар культуразы дээш демиселге чүгө биштер тус-тузувуста демисежир эвес, харын бүгү нитивис-биле демисежир ужурулг болур.

Санитар культуразы дээш бүгү-ниттиниң кайгамчыктыг демиселиниң үлгериң 1940 чылда Азербайжан ССР-ниң Геожайск районунуң ажылчы чоңуру көргүскөн. Эзези каш айлар дугурунда ол районунуң колхозчулары, ол черле интеллигенцияларың киржилгени-биле болгаш медицина ажылдакчыларыңиң дугурулганы-биле дык улуг кадыкчылыкта ажылдары кылганыр. Районунуң бүгү колхозтарыңа санитар чүрүжүн тургускан, суг хандырылганын экижидкен, дык хай черлериниң тулаалары чок кылган, чурталга бажынырын чугулаан, чунар бажынырын, арыгларын черлери тургузуп, эске-даа ажылдары кылтылаанар.

Ол ажылдарың түннелери доразан-на көзүлгөн: районун иштинде халлавырың азырларыңиң саны дык эвөөлөөн. Геожайскларның эгелекчи үлгериң калбартың эгелөөн болгаш оларың дугурулганы Совет Эвилелиниң эске-даа хай-той районнарыңа—Москва областын Димитровск районуга, Гомель областын Рогачевск районуга, Хабаровск областын Вяземск районуга болгаш эске-даа черлерге калба-биле илеттерген. Арыг-шевер дээш, санитар культуразы дээш, ол массалыг шимчөөшкени оон мун колхозчулар иленилген кирешкенер.

Колхозун санитар байдалы экижидериниң талазы-биле демчелерниң планын колхоз бүрүзү чогаалдып кылдыр ужурул: кудумчулар болгаш колхоз төптөриниң, шедериниң суг хандырылганың чаагайжылдыгың, чунар бажынырын тударыңиң, кудумчуларын ногоанчыларыңиң, арыг-шевер эвес чүүлдерин арыглар аштарыңиң талазы-биле колхозтарың баштаар черлери колхозчуларыңиң ишти хуралыңдан соңутка хай-нитиниң төлөөзөриңиң кужу-биле хай-нитиниң арыг-шевер хыналдазын организастаар ужурул.

Хай-нитиниң санитар төлөөзери боттарыңиң ажымы-биле көчүгү улуг дузаны көргүзүп турарлар. Санитар талазыңиңиң серемчелдиг болгаш кызыкмак чоруу-биле арыг-шеверниң ажымында дык улуг чепстерни илередиң, чунар бажыны болгаш чаа культуру тургузуп ал, халлавырың азырларың тарап, нештерээр чоруун дүргөн ууткап турган чижектер эвөөш эвес. Санитар төлөөзери болга, колхозтарга санитар хемчеглерин чорударыңиң талазы-биле кедээ черлерниң өмчелерин иделгидип дузалалчылары болуп турар.

Шултуг эр, керемжик колхозчулар, арыг-шевер дээш, санитар культуразы дээш, кадык амыдырал-чурталга дээш демиселге санитар төлөөкчилеринге иленилген дузалажыр ужурул.

Тыва областың Санитар-чырыдышымын бажымы.

Франция. Күрүнениң албан-халкчылары ажил төлөвирин 3 хуу улаггыларың негөөни илереди-биле июль айда бүгү-ниттиниң 24 шахтың ажыл соксадышымыңа кылган. Ол ажыл соксадышымыңа 1 миллион 300 муң ажыг кижэ кирешкен.

Чурута: ажыл соксаткан парижчилер сандөө министрствозуңе бар чорлар.

Фото Франс Пресс агентлелиниң.